

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים

ע"א 5008/16

וערעור שכנגד

לפני :
כבוד השופט נ' הנדל
כבוד השופט ג' קרא
כבוד השופט ד' מינץ

המערער : המוסד לביטוח לאומי

נ ג ד

המשיב : מגן דוד אדום לישראל

ערעור וערעור שכנגד על פסק דינו של בית המשפט המחוזי
בתל אביב-יפו (כב' השופטת י' שבח) מיום 5.5.2016 בת"א
8279-06-10

בשם המערער והמשיב בערעור
שכנגד : עו"ד יורם ל.כהן

בשם המשיב והמערער שכנגד : עו"ד יפית מנגל; עו"ד אביבה סוריק

פסק-דין

השופט ד' מינץ:

ערעור וערעור שכנגד על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו
(כב' השופטת י' שבח) מיום 5.5.2016 בת"א 8279-06-10, במסגרתו התקבלה באופן
חלקי תביעת מגן דוד אדום בישראל (להלן: מד"א) נגד המוסד לביטוח לאומי – מדינת
ישראל (להלן: המל"ל או המוסד).

הרקע לערעור

1. פסק דינו של בית המשפט המחוזי דן בתביעת מד"א נגד המל"ל להשבת סכום
של 3,429,637 ש"ח, שלטענתו נגבה ממנו ביתר במסגרת תשלומים ששילם כדמי
ביטוח לאומי וכמס בריאות בעבור אלו מעובדיו שנעדרו מהעבודה מחמת פגיעה
בעבודה, ושכרם שולם להם ישירות על ידו.

2. כדי שעיני הקורא ירוצו בפסק הדין, נביא כבר עתה את עיקרי דברי החקיקה הרלוונטיים לעניין. סעיף 92 לחוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], התשנ"ה-1995 (להלן: חוק הביטוח הלאומי) מסדיר את זכאותם של עובדים שנפגעו במסגרת תאונות עבודה לדמי פגיעה. בחלקו הרלוונטי לענייננו נקבע כי:

"מבוטח שפגיעה בעבודה גרמה לו שאינו מסוגל לעבודתו ואף לא לעבודה מתאימה אחרת, ישלם לו המוסד דמי פגיעה, בעד פרק הזמן שאינו מסוגל כאמור, אם לא עסק למעשה בכל עבודה והוא נזקק לטיפול רפואי, לשיקום או להחלמה".

לצד הוראה זו נקבע בתקנה 22 לתקנות הביטוח הלאומי (ביטוח מפני פגיעה בעבודה), התשי"ד-1954 (להלן: תקנה 22 ו-תקנות הביטוח הלאומי בהתאמה), מנגנון המאפשר תשלום דמי הפגיעה ישירות על ידי המעביד, כאשר המל"ל משיב למעביד את התשלום האמור:

"(א) המוסד רשאי להרשות למעביד פלוני, בתנאים שייקבעו על ידי המוסד, לשלם בשם המוסד דמי פגיעה לעובדיו.
(ב) השתמש המוסד בסמכותו לפי תקנת משנה (א) ישולמו דמי הפגיעה על ידי המעביד, במועדים בהם הוא נוהג לשלם שכר לעובדיו והמוסד יחזיר למעביד את הסכומים שהוא שילם, לאחר שהמציא הוכחות על התשלום.
(ג) מעביד כאמור בתקנת משנה (א) יהיה זכאי לעמלה בשיעור של 2.5% מדמי הפגיעה ששולמו על ידיו בשם המוסד".

מד"א, לצד מעסיקים גדולים נוספים במשק, נכלל בהסדר זה.

3. לאורך השנים עלו טענות מצד ציבור המעסיקים הגדולים בקשר לדמי ביטוח הלאומי ומס הבריאות ששילמו למל"ל במשך שנים בהקשר לדמי הפגיעה, עת לעמדתם היו פטורים מתשלום. המל"ל הודה חלקית בתופעה של תשלום ביתר ובשנת 2010 נכנסה לשימוש מערכת אוטומטית שהייתה אמורה לפתור את נושא ההחזרים. אלא שזו לא הייתה ידועה לכל המעסיקים, ולטענת מד"א אף לקחה בכשלים מהותיים ולא אפשרה לערוך חישובים ידניים לצורך חישוב ההחזרים הנכונים המגיעים למעסיקים, ואימות הסכומים המשתלמים במסלול המערכת האוטומטית. משכך, סירב מד"א

להסתפק בהחזרים שיחושבו על ידי המערכת האוטומטית. משעה שהמל"ל לא אפשר לקבל את ההחזרים מהמערכת האוטומטית ולאחר מכן לתבוע את ההפרש בין ההחזר שניתן לבין החישוב הידני, הגיש מד"א את התביעה מושא הערעור לבית המשפט המחוזי.

עיקר המחלוקת בבית המשפט המחוזי

4. במסגרת התביעה נטען כי מד"א שילם לעובדים שהיו מצויים בחופשת מחלה עקב תאונת עבודה את מלוא משכורתם בתקופת הפגיעה בעבודה בשני סכומים: האחד בשיעור 75% מהשכר שהיווה למעשה את "דמי הפגיעה"; והשני בשיעור 25% מהשכר שהיווה "השלמת יתרת המשכורת". בגין מלוא הסכום האמור מד"א הוסיף ושילם למל"ל הן דמי ביטוח לאומי והן מס בריאות בשיעור מלא, עד לשנת 2008 עת היה פטור מהתשלומים.

5. באשר למס הבריאות טען מד"א כי הגם שמאז שנת 1995 חל פטור מתשלום מס בריאות באשר לחלק התשלום המשקף "השלמת יתרת המשכורת", הוא שילם את מס הבריאות במלואו. נכון ליום הגשת התביעה, לפי חישובי מד"א, הסכומים שנגבו ביתר בגין מס בריאות עמדו על סך של 768,325 ש"ח. באשר לדמי הביטוח הלאומי נטען כי עד יום 1.8.2003 היה מד"א פטור לחלוטין מתשלומם, ונכון ליום הגשת התביעה הצטברו הסכומים שנגבו ביתר לכדי סכום משוערך של 2,055,605 ש"ח. כמו כן, החל מיום 1.8.2003 היה מד"א מחויב רק בתשלום חלק העובד בעבור דמי הפגיעה, ופטור משאר החיובים, ונכון ליום הגשת התביעה הצטברו הסכומים שנגבו ביתר בגין דמי ביטוח לאומי עד יום 31.12.2007 לכדי סך נוסף של 605,708.14 ש"ח. במסגרת התביעה טען מד"א כי עילת התביעה מבוססת על עשיית עושר ולא במשפט, מכוח חוק עשיית עושר ולא במשפט, התשל"ט-1979 (להלן: חוק עשיית עושר).

6. המל"ל טען מנגד שדין התביעה להידחות כולה, שכן ככל ששולמו לו סכומים ביתר, יש לפטור אותו מהשבה מכוח סעיף 2 לחוק עשיית עושר, הקובע אימתי פטור הזוכה מחובת ההשבה. מעבר לכך נטען כי דין התביעה להידחות לפחות בחלקה, שכן התביעה, ככל שהיא מתייחסת לתקופה הקודמת ליום 8.6.2003 – התיישנה. לגופם של דברים, דחה המל"ל את טענת תשלום היתר בהקשר של מס הבריאות, האמור להשתלם לעמדתו על כלל הכנסתו החייבת של העובד, ואינו מוגבל אך לחלק הנסב על "דמי פגיעה". המל"ל לא כפר בקיומם של תשלומי היתר בהקשר של דמי הביטוח הלאומי, אך העלה מספר טענות בקשר לצמצום הסכום אותו יש להשיב.

7. בפסק דינו קיבל בית המשפט המחוזי באופן חלקי את תביעת מד"א. באשר לעילת התביעה לפי דיני עשיית עושר, נקבע כי סעיף 362 לחוק הביטוח הלאומי הדין בהחזרת תשלומי יתר קובע הסדר ספציפי בשאלת ההשבה על ידי המל"ל, ועל כן אין התביעה יכולה להסתמך על חוק עשיית עושר והדינים הכרוכים בו, כי אם על חוק הביטוח הלאומי בלבד. בדומה נקבע, כי המל"ל אינו יכול להתגונן בטענת הפטור מהשבה מכוח דיני עשיית עושר. אך גם לו התאפשר למל"ל להתגונן בטענת הפטור מהשבה, דין הטענה היה להידחות גם לגופה.

8. באשר לטענת ההתיישנות, קיבל בית המשפט את טענת מד"א, לפיה המל"ל מושתק מלטעון טענת התיישנות מאחר שבהליך אחר שהתקיים לפני בית הדין הארצי לעבודה, התקבלה טענתו לפיה חוק ההתיישנות, התשי"ח-1958 (להלן: חוק ההתיישנות) אינו חל על חובות עבר של המבוטחים ועל כן רשאי הוא לנכות מהגמלאות המשולמות על ידו מכוח החוק. בית המשפט המחוזי קבע כי משהתקבלה טענת המוסד, לפיה הוראות חוק ההתיישנות אינן חלות על תביעות וגמלאות שמשלם המוסד, ואף לא על חוב בדמי ביטוח שמבקש המוסד לגבות – המל"ל מושתק מלטעון עתה לתחולת חוק ההתיישנות ביחס להוראה המטילה עליו חובת השבה.

בית המשפט קיבל גם את טענת מד"א לפיה הודעות שונות ששלח המל"ל למעסיקים שונים באשר לגביית תשלומי יתר ובאשר למחויבותו להשיב תשלומים אלה ביחס ל"כל התקופות" מהוות הודאה בקיום זכות, בהתאם לסעיף 9 לחוק ההתיישנות. עוד נקבע כי המל"ל מנוע מלתחום את התחייבותו להשבת דמי הביטוח רק לתקופה המוגבלת ב-7 השנים שקדמו להגשת התביעה, משהוא עצמו עודד את המעסיקים שלא להגיש תביעות השבה, אלא להמתין לתחילת פעולתה של המערכת האוטומטית עליה הוא שקד.

9. לגופם של דברים, בית המשפט קיבל את עמדת המל"ל בנוגע לתשלומי היתר של מס הבריאות, וקבע כי רכיב "השלמת השכר" ששילם מד"א לעובדים בתקופת הפגיעה מעבודה (מעבר לאותם 75% מהשכר המהווים "דמי פגיעה"), אינו פטור מתשלום מס בריאות. נפסק כי, תשלום מס הבריאות נדרש עבור כל הכנסתו של העובד, לרבות התשלום המתייחס ל"השלמת השכר" משאף הוא נגזר מהכנסתו החייבת של העובד לפי סעיף 2(2) לפקודת מס ההכנסה. באשר לתשלומי היתר של דמי הביטוח הלאומי, המל"ל לא כפר בכך שאכן שולמו תשלומי יתר והסתפק בטענות דיוניות, אותן דחה בית המשפט כאמור.

10. מעבר לאמור, בין הצדדים התגלעו מספר מחלוקות טפלות למחלוקת העיקרית. הראשונה, שאלת חיוב סכום ההשבה בריבית והצמדה. מד"א עתר להוסיף על כל תשלום השבה שיושת על המל"ל ריבית והצמדה. לעומתו טען המל"ל כי ככל שיושת עליו החזר כספי, הרי שהוא כפוף להסדר המשפטי הייחודי הקבוע בסעיף 362(א) לחוק הביטוח הלאומי לפיו יוצמד ההחזר למדד בלבד, ללא ריבית. בית המשפט המחוזי קיבל את עמדת המל"ל וקבע כי בהתאם לנוסחו במועד הגשת התביעה של סעיף 362 לחוק הביטוח הלאומי, הדן בהחזרת תשלומי יתר, תשלומי ההחזר יוצמדו למדד בלבד ולתקופה של שלוש השנים שבטרם הגשת התביעה.

11. מחלוקת נוספת נגעה לקבוצת העובדים שנכללה בגדרי התביעה. המל"ל טען שעובדים שלא נכללו בהסדר לפי תקנה 22 אך מד"א בכל זאת שילם עבורם דמי פגיעה אינם כלולים בתביעה. מנגד טען מד"א כי תביעתו מתייחסת לכל אותם העובדים שמד"א שילם ישירות את שכרם, ולא רק אלו שנכללו בהסדר לפי תקנה 22. בית המשפט קבע כי עיון בתביעה מעלה כי לא נאמר בה כי היא מתייחסת רק לעובדים הנכללים בהסדר לפי תקנה 22, ומשתמע ממנה כי תשלום היתר הנטען בה מתייחס לכל אותם העובדים שמד"א, ולא המל"ל שילם ישירות את שכרם. משכך נקבע, כי מד"א זכאי להשבת כספים ששילם ביתר מקום שבו יישם את המנגנון לפי תקנה 22 בין ביחס לעובדים עליהם חלה תקנה זו מכוח הדין ובין אם לאו.

12. המחלוקת האחרונה בין הצדדים נגעה לתקנה 3 לתקנות הביטוח הלאומי (תשלום ופטור דמי ביטוח), התשנ"ה-1995 (להלן: תקנות תשלום ופטור) לפיה "תשלום חודשי לעובד, שנהוג לשלמו בחודש שלאחר החודש שבעדו הוא משתלם, יראו כשכר חודשי רגיל של העובד בעד החודש שלאחר החודש שבעדו משולם התשלום החודשי האמור". מד"א טען כי יש לראות בתשלום תלויי נוכחות, כגון שעות נוספות, אשר נצברו בחודש שקדם לתקופת הפגיעה אך משולמים במהלכה כנכנסים תחת הפטור מתשלום דמי ביטוח לאומי. לעומת זאת טען המל"ל, כי הפטור מתשלום דמי ביטוח לאומי מוגבל רק לכספים המשולמים בעד פרק הזמן שהעובד אינו מסוגל לעבוד. על כן אין לכלול בהם כספים שמקורם בתקופה עבודה קודמת אך משולמים בפועל בתקופת הפגיעה. בית המשפט ביכר את עמדת מד"א וקבע כי השעות הנוספות שבוצעו בחודש הקודם הופכות לחלק בלתי נפרד של משכורת החודש שלאחר מכן ועל כן חלק זה מהשכר פטור אף הוא מתשלום דמי ביטוח לאומי.

13. סיכומם של דברים, בית המשפט המחוזי קיבל את תביעת מד"א להחזר בגין דמי הביטוח הלאומי ששולמו ביתר וכן חייב את המל"ל בתשלום שכר טרחת עו"ד בסך של 250,000 ש"ח, 75% מסכום אגרת התביעה בתוספת ריבית והצמדה מיום תשלום כל מחצית ומחצית, ובתשלום מלוא שכר רו"ח המומחה שמונה על ידי בית המשפט. בהתאם לחישוב ההשבה הסופי שערך המומחה מטעם בית המשפט, חויב המל"ל להשיב למד"א סך של 1,775,216 ש"ח.

טענות הצדדים בערעור

14. במסגרת הערעור העלה המל"ל טענות מן הגורן ומן היקב נגד פסק הדין. על מנת שלא להאריך בדברים שלא לצורך, אביא טענות אלה בתמצית. ככל שטענה מסוימת לא עלתה על הכתב, אין משמעות הדבר שזו נעלמה מעיני (ראו: רע"א 478/88 בקר נ' שטרן, פ"ד מב(3) 679, 681 (1988)).

15. טענתו העיקרית של המל"ל היא כי שגה בית המשפט המחוזי בקבעו כי על תביעות השבה מכוח חוק הביטוח הלאומי לא חלות הוראות חוק ההתיישנות. מסקנה זו, נטען, מוטעית מיסודה, בהיותה, בין היתר, לא מעוגנת בדבר חקיקה או פסיקה כלשהו, עומדת בסתירה להוראות חוק הביטוח הלאומי, להוראות חוק ההתיישנות, ולמהותו של הביטוח הלאומי ויסודותיו. לטענת המל"ל, בית המשפט המחוזי הסתמך על טענת השתק שיפוטי כבסיס לדחיית טענת התיישנות, ושגה בהבנת הרציונל להבחנה בין תביעות המל"ל כנגד מבוטחיו לדמי ביטוח, לבין תביעות נגד המל"ל להשבה. עוד נטען כי תוצאת פסק הדין הינה עיוות כאשר מחד גיסא, קיימת התיישנות בתביעות של המוסד לביטוח לאומי כלפי מבוטחים (תיקון מס' 159 לחוק הביטוח הלאומי, אשר קבע מגבלה של שבע שנים להגשת תביעות על ידי ביטוח לאומי כנגד מבוטחים), ומאידך גיסא אין התיישנות בתביעות של מבוטח להשבה כלפי הביטוח הלאומי. כן שגה בית המשפט המחוזי בקבעו כי אף אם תביעת ההשבה כפופה להוראותיו של חוק ההתיישנות, הרי שהמל"ל הודה בזכות של מד"א ועל כן חלה הוראת סעיף 9 לחוק ההתיישנות, הקובע כי אם נתבע הודע בקיום זכות התובע, תקופת ההתיישנות מתחילה מיום ההודאה.

16. לגופם של דברים נטען, כי בית המשפט המחוזי שגה בכך שהתעלם מטענות המל"ל לפיהן יש לדחות את תביעות מד"א לתקופה שבין שנת 1981 ליום 31.12.2002, מכיוון שמד"א לא הוכיח כלל ששילם תשלומי יתר במהלך תקופה זו. בנוסף נטען כי פרשנותו של בית המשפט המחוזי את תקנה 3 לתקנות תשלום ופטור, לפיה תשלומים בעד תקופות קודמות אשר השתלמו בעת תקופת הפגיעה פטורים אף הם מתשלום דמי

ביטוח לאומי, שגויה וסותרת את הוראת סעיף 351 לחוק הביטוח הלאומי, המסדיר את הפטור מתשלום דמי ביטוח לאומי במקרה של קבלת דמי פגיעה. לטענת המל"ל, הפרשנות הנכונה של תקנה 3, נוכח הוראת סעיף 351, היא כי הפטור מדמי ביטוח הוא לשכר ששולם בעד בתקופה בגינה ניתנו דמי הפגיעה ולא דווקא לשכר ששולם בפועל בתקופת הפגיעה. עוד נטען בשולי הדברים, כי שגה בית המשפט המחוזי בדחותו את בקשת המל"ל לדחות את התביעה בהיעדר סמכות עניינית. לבסוף נטען, כי שגה בית המשפט המחוזי בהשיתו על המל"ל תשלום שכר טרחה בסך של 250,000 ש"ח.

17. מטבע הדברים, מד"א תומך יתדותיו במרבית פסק דינו של בית המשפט המחוזי, למעט בסוגיית הריבית ודמי ההצמדה שיישאו תשלומי ההשבה. על כן, במסגרת הערעור שכנגד נטען כי שגה בית המשפט בקבעו כי תשלומי ההשבה של דמי הביטוח לא יישאו ריבית והפרשי הצמדה, אלא יוצמדו למדד לתקופה של שלוש שנים בטרם הגשת התביעה. על כך השיב המל"ל כי רק בהיעדר הוראת חוק מפורשת בעניין ההשבה יש מקום לבחינה מקיפה ומורכבת של הסוגיה, בעוד שבענייננו סעיף 362(א) לחוק הביטוח הלאומי קובע הסדר ספציפי.

דיון והכרעה

18. לאחר שבחנתי את הדברים, סבורני כי יש לדחות הן את הערעור והן את הערעור שכנגד. ותחילה לנושא הסמכות העניינית של בית המשפט המחוזי לדון בעניין.

הסמכות העניינית

19. בית המשפט המחוזי קבע כי יש לו סמכות עניינית לדון בתביעה. בקשת רשות ערעור שהגיש המל"ל בשעתו לבית משפט זה בעניין הסמכות נדחתה, תוך שנקבע כי שמורות לו טענותיו במסגרת הערעור (רע"א 8465/11). בהתאם לכך המל"ל העלה בערעורו את שאלת הסמכות. יחד עם זאת, המל"ל ביקש רק הכרעה עקרונית בעניין, ולא ביקש להחילה על התביעה דנא, אף אם תתקבל עמדתו כי הסמכות לדון בתובענה הייתה מסורה מעיקרא לבית הדין האזורי לעבודה. על כן, לבחינה להלן אין השלכה מעשית על ההליך מושא הערעור.

20. לעמדתי, ככלל, לבית הדין האזורי לעבודה סמכות ייחודית לדון בתביעות מכוח סעיף 362 לחוק הביטוח הלאומי, אך בנסיבות העניין שלפנינו צדק בית המשפט המחוזי בדחותו טענה זו. אבהיר.

21. בהתאם לסעיף 40 לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984, הסמכות לדון בעניינים אזרחיים מסורה, ככלל, לבתי המשפט האזרחיים. הענקת סמכות ייחודית לדון בעניין מסוים לבית דין אחר השוללת את סמכותו של בית המשפט האזרחי צריכה להיעשות באופן מפורש שאינו משתמע לשני פנים (ראו: ע"א 250/83 עומרי נ' זועבי, פ"ד לט(2) 113, 127 (1985); בג"ץ 264/77 משה נ' המוסד לביטוח לאומי, פ"ד לב(1) 678, 687 (1978)). סעיף 24 לחוק בית הדין לעבודה, התשכ"ט-1969 קובע עניינים מסוימים בהם תהיה סמכות ייחודית לבית הדין לעבודה, ביניהם "בכל ענין שמוענקת לבית הדין האזורי סמכות בו על פי התיקונים לחוק הביטוח הלאומי". הסמכות הייחודית של בית הדין לעבודה כאמור והסמכות הכללית של בתי המשפט האזרחיים, אשר מקורה בעיקרון שלטון החוק, יוצרות אפוא איזון, במסגרתו עניינים שבסמכות הייחודית של בית הדין האזורי לעבודה יידונו אך ורק בערכאה זו, אך לא יידונו בבית הדין לעבודה עניינים נוספים מלבד אלו (ראו: ע"א 2618/03 פ.א.א.ס. (רסטורנט סוליוונס) בע"מ נ' ליפקונסקי, פ"ד נט(3) 497, 508 (2004)).

22. סעיף 391(א) לחוק הביטוח הלאומי מפרט סוגים שונים של תובענות לגביהן ניתנה לבית הדין האזורי לעבודה סמכות ייחודית. בחלקים הרלוונטיים לענייננו נקבע כדלקמן:

"לבית דין אזורי כמשמעותו בחוק בית הדין לעבודה, תהיה סמכות ייחודית לדון ולפסוק בכל תובענה למעט בתובענה לפי פרק ח' – ...
(3) של מבוטח או של מי שהיה מבוטח, של הנתבע לשלם דמי ביטוח או של הטוען שהוא מבוטח, נגד המוסד בכל ענין הנוגע לביטוח לפי חוק זה..." (ההדגשות הוספו – ד.מ.).

כבשאר הסעיפים הקטנים בסעיף 391(א), פירוט סמכותו של בית הדין האזורי לעבודה מתייחס לזהות הצדדים לתובענה ולנושא התובענה. על פי פשוטו של מקרא אפוא, לבית הדין תהיה סמכות ייחודית לדון בתובענה כאשר: (א) התובענה מוגשת על ידי מבוטח, מי שהיה מבוטח, הנתבע לשלם דמי ביטוח או הטוען שהוא מבוטח; (ב) וכאשר התובענה היא נגד המל"ל "בכל ענין הנוגע לביטוח לפי חוק זה".

23. באשר לזהות הצדדים לתובענה, על אף שמעביד אינו מצוין באופן מפורש במסגרת הסעיף, התייחס בית הדין הארצי לעבודה לסוגיה זו בדב"ע (ארצי) 165-0/נה המוסד לביטוח לאומי נ' מפעלי פלדה מאוחדים בע"מ, פסקה 15 (6.8.1996):

"נדגיש, בהקשר לעניין הנדון לפנינו, כי לא נקבעה בסעיף זה סמכות שיפוט של בית הדין לעבודה בתובענה נגד המוסד ע"י מעביד, בהיותו מעביד (בהבחנה ממעביד כמבוטח באופן אישי או ממעביד הנדרש לשלם דמי ביטוח לאומי בעד עובדיו – ראו סעיף 391(א)(3) לחוק).

'מעביד' כאמור בסעיף זה, יכול, אפוא, להיות 'תובע' לפני בית הדין ככל שיש לו עילת תביעה (לדוגמא, תביעה נגד המוסד בקשר לדרישה לתשלום דמי ביטוח לאומי בעד עובדיו – סעיף 391(א)(3) לחוק) או שהוא יכול להיות 'נתבע' (לדוגמא, תביעה של המוסד נגדו על פי סעיף 369 לחוק או תביעה של עובד נגדו לתשלום תמורת דמי פגיעה על פי סעיף 95 לחוק)

בענייננו, התביעה של מד"א היא בגין תשלומי דמי הביטוח ששולמו בעד עובדיו. על כן, על אף שמדובר בתשלומים ששולמו על ידי מעביד, מד"א נמנה על הצדדים המנויים בסעיף 391(א)(3) בהיותו "תובע".

24. באשר לשאלה האם תביעה מכוח סעיף 362 לחוק הביטוח הלאומי היא תביעה ב"ענין הנוגע לביטוח", נקודת המוצא היא כי יש לפרש את סעיף 391 לאותו חוק במבט רחב (ראו: רע"א 9124/09 המוסד לביטוח לאומי נ' צימבלר (21.3.2010)). תביעות להשבת תשלומים ששולמו ביתר למ"ל קשורות בטבורן לשאלות המצויות בתחום סמכותו ומומחיותו של בית הדין לעבודה. התביעה שלפנינו היא דוגמה טובה לכך, כאשר לשם הכרעה בשאלת ההשבה נדרש בית המשפט המחוזי לניתוח החוק לנתחיו, "על ראשו, קרבו וכרעיו". לגבי דידי, גם מיקומו של סעיף 362 בחוק הביטוח הלאומי, תחת "סימן ט"ו: דמי ביטוח", מטה את הכף לעבר הקביעה כי תביעות מכוח הסעיף הן תביעות ב"ענין הנוגע לביטוח". פרק זה מעגן את ההוראות החוקיות בדבר תשלום דמי ביטוח למוסד, קובע את החובה בתשלוםם ואת שיעור התשלום, כאחוז מהכנסתם של המבוטחים (ראו: עב"ל (ארצי) 21494-06-14 תלמי נ' המוסד לביטוח לאומי (7.5.2017)). קשה להלום מצב דברים שבו תביעות העוסקות בחבות בתשלום דמי ביטוח תתבררנה לפני בית הדין האזורי לעבודה ואילו תביעות השבה בגין תשלום דמי ביטוח ביתר, העוסקות, הלכה למעשה, באותה מאטריה ממש יתבררו לפני בית משפט אזרחי.

25. מעבר ללשון הסעיף ומנקודת מבט של מדיניות שיפוטית, הכרעה שככלל תביעות השבה יהיו מצויות בתחום סמכותו של בית הדין לעבודה אף עולה בקנה אחד עם מדיניות המחוקק, היינו ריכוז נושאי הביטחון הסוציאלי במובנו הרחב של המילה

בידי בית הדין לעבודה (ראו: דב"ע נג/254-3 יהושע אורנשטיין הוצאה ספרים יבנה בע"מ נ' דוידזון (29.9.1994)). משקל נוסף – אם כי לא מכריע – יש ליתן לכך שעמדת בית הדין הארצי לעבודה היא כי תביעות מכוח סעיף 362 לחוק הביטוח הלאומי מצויות בתחום סמכותו:

"...מימוש זכאות על פי חוק הביטוח הלאומי או תביעה להשבת דמי ביטוח, מחייבים ראשית דבר הגשת תביעה למוסד ובירורה על ידו. ורק לאחר מכן, ככל שנדחתה אותה התביעה, רשאי הטוען שקופחה זכותו לגימלה או מבוטח שנתבע לשלם דמי ביטוח, לפנות מכח סעיפים 391(א)(1) ו-391(א)(3) לחוק הביטוח הלאומי לבית הדין האזורי, שלו הסמכות הייחודית לדון ולפסוק בתובענות אלה" (ההדגשה הוספה – ד.מ.) (עב"ל (ארצי) 204/97 אבירם נ' המוסד לביטוח לאומי, פסקה 3(ג) לחוות דעתו של השופט (כתארו אז) י' פליטמן (7.11.2006); ראו גם: עב"ל (עבודה ארצי) 214/96 פשם נ' המוסד לביטוח לאומי (26.6.2000)).

זו גם הייתה הפרקטיקה הנוהגת עד היום ואין לזלזל בה, כאשר תביעות השבה מכוח סעיף 362 לחוק הביטוח הלאומי נדונות באופן שכיח למדי לפני בתי הדין האזוריים לעבודה (ראו לדוגמה: ב"ל (ת"א) 45688-06-11 אשקר (חו"ל) עבודות ותשתיות בע"מ נ' המוסד לביטוח לאומי (26.10.2015)). נוכח כל האמור, מסקנתי היא כי תובענות מכוח סעיף 362 לחוק הביטוח הלאומי מצויות תחת סמכותו הייחודית של בית הדין האזורי לעבודה.

26. אף על פי כן, סבורני, כאמור, כי צדק בית המשפט המחוזי בדחתו במקרה זה את טענת המל"ל להיעדר סמכות עניינית. המל"ל הגיש את הבקשה לדחיית התביעה בהיעדר סמכות עניינית רק ביום 20.9.2011, בחלוף למעלה משנה ממועד הגשת התביעה ומייד לאחר שבית המשפט דחה את בקשת המחיקה החלקית מחמת התיישנות שהגיש המל"ל. בנסיבות אלה, לקתה בקשת המל"ל בשיהוי ניכר ולא היה מקום לעצור את ההליך (ראו: רע"א 3121/08 נדב נ' בלבול (25.8.2008)). יפים לענייננו דבריה של השופטת א' פרוקצ'יה ברע"א 3640/03 דקל נ' דקל, פסקה 18 (16.12.2007):

"השתהות בעל דין בהעלאת טענה כנגד סמכותו של בית משפט לדון בתובענה בשלב מוקדם של ההליך עלולה לחסום אותו מלהעלות טענת העדר הסמכות בשלב מאוחר מחמת מניעות שנוצרה עקב מחדל זה. הגבלה זו נועדה למנוע עוול דיוני לבעל הדין שכנגד, ולהגן על המשאבים הדיוניים של המערכת השיפוטית, העמוסה גם כך לעייפה, מפני הליכי סרק והתדיינויות מיותרות.

היענות לטענת העדר סמכות עניינית רק בסוף ההליך השיפוטי או אף לאחר השלמתו פירושה היענות לניהול הליכי סרק הפוגעים לא רק בבעל הדין שכנגד אלא בציבור המתדיינים כולו. משמעותה גם מתן כח תימרון דיוני לבעל דין לקחת חלק בדיון תוך צפייה לדרך התקדמותו ולעיתים עד לסיומו ולבחון את תוצאותיו ובהתאם לכך להחליט אם לשלוף מאמתחתו בשלב מאוחר טענת העדר סמכות עניינית, שאם תתקבל, תביא לביטול ההליך, ולאובדן משאבים פרטיים וציבוריים שהושקעו בניהולו" (ראו גם: דודי שוורץ "תחולתו של עקרון תום-הלב בסדר הדין האזרחי" עיוני משפט כ"א 295, 327-328 (תשנ"ח)).

צדק אפוא בית המשפט המחוזי בדחותו את טענת הסמכות שהעלה המל"ל למרות שבדרך כלל הסמכות לדון בתובענה לפי סעיף 362 לחוק הביטוח הלאומי מסורה לבתי הדין לעבודה. מכל מקום, כאמור, במסגרת הערעור ביקש המל"ל הכרעה עקרונית בשאלת הסמכות העניינית ולא ביקש ליישמה על המקרה שלפנינו. ומכאן לשאלת התיישנות התביעה.

התיישנות התביעה

27. קביעתו של בית המשפט המחוזי כי התביעה לא התיישנה נשענה על שלושה אדנים. הקביעה לפיה המל"ל מושתק בהשתק שיפוטי מלטעון לתחולתו של חוק ההתיישנות נוכח העובדה שעמדה זו נטענה על ידו בתיק אחר בבית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 1844-09-10). השני, כי המל"ל הודה בקיום זכות. זאת נוכח מכתביו למד"א ולמעסיקים נוספים, מהם עולה הודאתו של המל"ל בגביית יתר ומחויבותו להשיב את תשלומי הביטוח ביחס ל"כל התקופות" בהם נגבו תשלומים אלה. השלישי, כי המל"ל מנוע מלהעלות טענת התיישנות ביחס לתביעה בעקבות העובדה שהוא עצמו עודד את המעסיקים שלא להגיש תביעות השבה פרטניות אלא להמתין לתחילת פעולתה של המערכת האוטומטית. באשר לשתי ההנמקות הראשונות, חלוק אני עם מסקנותיו של בית המשפט המחוזי, אולם סבורני כי המל"ל אכן היה מנוע מלטעון להתיישנות התביעה נוכח התנהלותו. אבאר.

28. על פי פסיקת בית הדין הארצי לעבודה, הוראות חוק ההתיישנות אינן רלוונטיות לחובות בדמי ביטוח מכיוון שאין מדובר ביחסים חוזיים אלא בחיובים שמקורם בהוראת חוק הביטוח הלאומי, הנמנה על מערך הדינים העוסקים בביטחון סוציאלי (ראו: עב"ל (ארצי) 1844-09-10 המוסד לביטוח לאומי נ' חג'ג' (1.4.2015) (להלן: עניין חג'ג'); עב"ל (ארצי) 90/09 מוסקוביץ נ' המוסד לביטוח לאומי (27.1.2010)). ניתן להבין עמדה זאת נוכח תכליתו של חוק הביטוח הלאומי, עליה

עמדה השופטת א' פרוקצ'יה בבג"ץ 6304/09 לה"ב – לשכת ארגוני העצמאים והעסקים בישראל נ' היועץ המשפטי לממשלה, פסקה 56 (2.9.2010):

"הביטחון הסוציאלי בישראל, המשתקף בחוק הביטוח הלאומי, בנוי ביסודו על רעיון של סולידריות ועזרה הדדית. מקורות המימון שלו בנויים מתשלומי דמי הביטוח הלאומי, הנגבים על פי מימד היכולת הכלכלית של ציבור המבוטחים, ומימון ממשלתי; מנגד, הביטוח הלאומי נועד לספק עזרה וסיוע לנזקקים ברמה הבסיסית, הנדרשת לקיום האדם בכבוד".

על כן, ההלכה הפסוקה היא כי הוראות חוק ההתיישנות אינן חלות על חובות לביטוח הלאומי, שכן "הגבייה והחלוקה קשורים קשר בל יינתק זה בזה, כצבת בצבת עשויה למילוי תכליתו הסוציאלית של החוק" (דב"ע (ארצי) כז/150-0 מוזס נ' המוסד לביטוח לאומי (10.2.1999)). למען שלמות התמונה אציין, כי כיום, לאחר תיקון מס' 159 לחוק הביטוח הלאומי, קובע סעיף 363א(א) לחוק הביטוח הלאומי תקופה מרבית של שבע שנים לגביית חובות דמי ביטוח, שלא תוך החלתו של חוק ההתיישנות.

29. לעומת זאת, בתביעות מכוח סעיף 362 לחוק הביטוח הלאומי להחזר דמי ביטוח, התכלית הסוציאלית ביסודו של חוק הביטוח הלאומי אינה קיימת. תכליתו של הסעיף אחת היא – לאפשר למבוטחים לתבוע את המוסד בגין כספים שנגבו מהם ביתר על ידו. מדובר, הלכה למעשה, בתביעה כספית גרידא להשבת כספים ששולמו או נגבו ביתר. על כן, לגבי דידי, יש להחיל על תביעות מכוחו את הוראות חוק ההתיישנות, לרבות תקופת ההתיישנות הקבועה בסעיף 5 לחוק זה. יפים לענייננו דבריו של השופט (כתארו אז) מ' חשין בע"א 3602/97 נציבות מס הכנסה ומס רכוש – משרד האוצר מדינת ישראל נ' שחר, פ"ד נו(2) 297, 328-329 (2001):

"הסדר הדוק של יחסי היחיד והרשות הכרח הוא, כאמור, לניהול ענייניה הכספיים של רשות הציבור באורח תקין, ויסוד הזמן היה פִּיכִין וּכְבֵּעַז שעליהם נשען בניין ההסדר כולו. אמר על כך השופט לנדוי בע"א 415/59 דוידוב נ' עיריית תל-אביב-יפו, בעמ' 655, ואלה היו דבריו: '...לגורם הזמן שעבר בין התשלום ובין דרישת ההשבה נודעת, לדעתי, חשיבות רבה, כי במרוצת הזמן עשויה להיווצר מעין מניעות נגד האזרח. עניינה הכספיים של רשות ציבורית מתנהלים בדרך כלל במסגרת קבועה של תקציבים ומאזנים, והיא רשאית להניח שהאזרח לא יבוא נגדה אחרי עבור זמן ניכר בדרישה להשבת הכסף, שנכנס לקופתה והוצא בינתיים לשם סיפוק צרכי הציבור'".

ויוודגש, העובדה שמדובר בתביעה כספית אינה מוציאה, לעמדת, תביעות אלה מגדר סמכותו של בית הדין האזורי לעבודה, מהסיבות שפורטו לעיל.

30. מעבר לכך, אינני מסכים לקביעת בית המשפט המחוזי לפיה טענות המל"ל בעניין חג'ג' מקימות השתק שיפוטי המונע ממנו לטעון להתיישנות במסגרת התביעה דנא. במסגרת הליך זה טען המוסד (כפי שהובא בפסק דינו של הנשיא י' פליטמן) כדלקמן:

"המוסד גרס כי היחסים בין המוסד למבוטח נקבעים על פי חוק ואינם יחסים חוזיים. לפיכך נקבע בפסיקה כי המוסד אינו רשאי לוותר על חוב אלא בהתאם להוראות החוק ... המוסד הדגיש כי גם הזכויות לפי חוק הביטוח הלאומי אינן כפופות להוראות חוק ההתיישנות, וכי מבוטח רשאי לתבוע את זכותו לגמלה שנים רבות לאחר המאורע בשלו נוצרה הזכאות לכתחילה" (פסקה 19 לפסק הדין).

מבלי להידרש בהרחבה לדיני ההשתק השיפוטי, מדברים אלה עולה בבירור כי עמדת המל"ל ביחס לתחולת חוק ההתיישנות על מבוטחים התייחסה לתביעה לקבלת גמלה, ואילו התביעה דנא עוסקת, כאמור, בתביעה להשבת תשלום יתר. על כן, לא חל בענייניו השתק שיפוטי.

31. אף על פי כן, סבורני כי העלאת טענת ההתיישנות על ידי המל"ל במקרה דנא לא עלתה בקנה אחד עם חובת ההגינות הדיונית המוגברת החלה על רשויות המדינה. כפי שנאמר זה מכבר, תורת תום הלב "מתפרשת כיום גם על פעולות משפטיות בעלות אופי דיוני: עיקרון תום הלב חל בסדרי הדין. חובתו של בעל דין להפעיל את כוחותיו המשפטיים-דיוניים בדרך מקובלת ובתום לב. עליו לפעול כאדם סביר והוגן בנסיבות המיוחדות של המקרה" (בש"א 2236/06 חממי נ' אוחיון, פסקה 10 (5.6.2006); להרחבה ראו: ע"א 3496/15 בבלפור נ' גבעת מרום בע"מ, פסקה 9 (17.1.2017)); דודי שוורץ "תחולתו של עקרון תום הלב בסדר הדין האזרחי" עיוני משפט כא(2) 294 (1998). ככל טענת הגנה דיונית, אף טענת ההתיישנות כפופה לעיקרון תום הלב ובמקרים מסוימים, חריגים ונדירים, עשויה התנהלות הנתבע להקים מניעות מהעלאתה (ראו: ע"ע 533/09 אילן נ' שירותי בריאות (15.6.2011); טל חבקין התיישנות 40-41 (2014)).

32. מעבר לחובת תום הלב המוטלת על כולי עלמא, על המדינה מוטלת חובת הגינות מוגברת. השופטת א' פרוקצ'יה עמדה על חובה זו ועל עוצמתה בע"א 6518/98 הוד אביב בע"מ נ' מינהל מקרקעי ישראל, פ"ד נה(4) 28, 44:

"חובת ההגינות המחייבת רשות בפעולותיה עם האזרח מכח המשפט הציבורי הינה קודמת, רחבה יותר ומחמירה יותר מחובת תום הלב הנובעת מדין החוזים, והיא חלה על הרשות בכל מגוון פעולותיה הן בתחום המשפט הפרטי והן בתחום המשפט הציבורי".

חובת הגינות זו באה לידי ביטוי גם במישור הדיוני (ראו: ע"א 3266/08 טדן נ' פקיד שומה תל אביב 1, פסקה ל"א לחוות דעתו של השופט (כתארו אז) א' רובינשטיין (1.6.2011)). בדומה לעמדתו של השופט רובינשטיין, אף אני סבור כי בניגוד לבעל דין פרטי, הכפוף לאמת המידה של "אדם לאדם – אדם" (ראו למשל: רע"א 6339/97 דוקר נ' סלומון, פ"ד נה(1) 199, 280 (1999)), נדרשת המדינה ל"מידת חסידות", אף כנתבעת בהליך אזרחי (וראו להבדיל: ע"א 148/77 דוט נ' ישופה (בניה) בע"מ, פ"ד לג(1) 617, 636 (1979)).

33. הדים לתפיסה זו ולחובת ההגינות המוטלת על המדינה ניתן למצוא בהנחיית פרקליט המדינה בנוגע להתיישנות (הנחיית פרקליט המדינה 16.8). בעוד שבעבר מדיניות המדינה הייתה להימנע מלטעון להתיישנות אלא באישור היועץ המשפטי לממשלה (לביקורת על מדיניות זו ראו: יהושע ויסמן "ההתיישנות והמדינה" משפטים י"ד 3 (תשמ"ד)), כיום הימנעות מהעלאת טענת התיישנות טעונה אישור של פרקליט מחוז. עם זאת, מלשון ההנחיה עולה כי גם כיום, לא בכל סיטואציה על המדינה לטעון להתיישנות, אלא במיוחד בנסיבות אלה: כאשר נגרם למדינה נזק ראייתי בשל חלוף הזמן; כאשר יש למדינה טיעונים נוספים להגנתה; כאשר טענת ההתיישנות עשויה להועיל להקטנת הנזק שהמדינה עלולה לחוב בגינו. מנגד, כאשר אין זה ראוי לטעון להתיישנות, רשאי הפרקליט המטפל לפנות לפרקליט המחוז בבקשה לוותר על הטענה. כמו כן, בהתאם להנחיה, כאשר הצד שכנגד פונה בבקשה לוותר על טענת ההתיישנות, נדרש הפרקליט המטפל לפנות אל פרקליט המחוז על מנת שיחליט בבקשה. ניתן לראות אפוא, כי על אף הפיכת ברירת המחדל, הנחיית פרקליט המדינה עודנה משקפת הכרה במעמדה המיוחד של המדינה והחובות המוטלות עליה, גם בהליכים אזרחיים. ודוק, אין בדברים הללו כאמור כדי למנוע מן המדינה להעלות טענת התיישנות, כאשר ישנם טעמים ענייניים המצדיקים העלאתה. הטעמים העומדים בבסיס מוסד ההתיישנות שרירים וקיימים גם כאשר הרשות היא הנתבעת (ראו: בג"ץ

2825/04 בארד נ' היועץ המשפטי לממשלה (4.12.2005). אולם, הרשות – בין אם היא מיוצגת על ידי פרקליטות המדינה, בין אם לאו, כבמקרה זה – נדרשת, בבואה לטעון טענת התיישנות בהליך אזרחי, לבחון האם העלאת טענה זו עולה בקנה אחד עם חובות ההגיינות והסבירות המוטלות עליה כרשות מנהלית.

34. ומהכא להתם. עיון בחומר הראיות מגלה כי המל"ל, שהוא רשות מרשויות המדינה (דנ"א 10114 המוסד לביטוח לאומי נ' "אדרט" חברה לביטוח בע"מ, פ"ד ס(4) 132, 157 (2006)), ביקש לאורך השנים מהמעסיקים השונים שלא לפנות אליו בבקשות פרטניות בעניין הנדון אלא להמתין למערכת האוטומטית. כך, לדוגמה, השיב המל"ל לפנייתה של באת-כוח מד"א בקשר להשבת כספים ששולמו ביתר:

"...הרינו להזכירך כי המוסד לביטוח לאומי נמצא כיום בשלבים סופיים של בניית מערכת ממוכנת לביצוע החזרי דמי ביטוח ששולמו ביתר בגין התקופות שהיו פטורות מתשלום דמי ביטוח בעד הזמן ששולמו לעובדים דמי פגיעה. קביעת הזכאות להחזר תיערך במדויק על פי הנתונים הקיימים במערכות המוסד ונתונים שישלחו אלינו באמצעות מערכת ממוכנת שנפתח עבור המעסיקים הגדולים. לצורך ביצוע ההחזרים אנו נפנה מיוזמתנו אל כל המעסיקים שיהיו זכאים להחזר (נספח מס' 7 לכרך מוצגי המל"ל; ההדגשה הוספה – ד.מ.).

כמו כן, בפרוטוקול ישיבת הנהלת המוסד ביום 14.1.2004 סוכם כדלקמן:

"המינהלה מאשרת, כי המוסד לביטוח לאומי, יחזיר דמי ביטוח ששולמו בעד שכירים ביתר, בעד תקופה שבה היו פטורים מתשלום דמי ביטוח בגין קבלת דמי לידה או דמי פגיעה בעבודה, ההחזר יהיה באמצעות המעסיקים. המוסד לביטוח לאומי, יבקש מהמעסיקים אשר העבירו תשלומים אלה להוכיח בראיות ברורות, את תשלומי היתר הנטענים לשעתם, תוך בדיקת תשלומי המעביד עבור העובד בהמשך, שמא התשלום הוחזר" (נספח 6 לסיכומי המל"ל).

מתוך דברים אלה למדים אנו כי המל"ל היה מודע לקיומה של הבעיה שנים רבות לפני פיתוחה של מערכת ההחזרים האוטומטית וכאשר הגיעו בקשות פרטניות להשבת תשלומי יתר, התבקשו הפונים להמתין עד לסיום פיתוחה של המערכת. לא ניתן אפוא להלום מצב דברים שבו המל"ל מבקש מציבור המעסיקים להמתין לפיתוחה של המערכת ולאחר מכן מבקש לעשות שימוש בחלוף הזמן – שנבע, בין השאר,

ממעשי המל"ל עצמו – על מנת להעלות טענת התיישנות. הדברים אינם עולים בקנה אחד עם חובות ההגינות האמורים המוטלים על המל"ל.

35. יתרה מכך, מהחומרים עולה כי המערכת האוטומטית מאפשרת קבלת החזרים ששילמו מעסיקים החל משנת 1997. בא-כוחו של המל"ל אף הכיר בכך במסגרת אחד מהדיונים בבית המשפט המחוזי:

"המערכת [מערכת ההחזרים האוטומטית – ד.מ.] לא מדברת כמערכת על התיישנות, למערכת עצמה אפשר להגיש התחשבנות משנת '97 ואילך. אנו עומדים פה על טענת ההתיישנות" (פרוטוקול הדיון מיום 26.4.2010, עמ' 1, שורות 13-16).

ברם, חרף האמור, לא עלה בידי בא-כוח המל"ל להסביר מדוע מבקש המל"ל לעמוד על טענת ההתיישנות, בנסיבות העניין, שעה שהוא עצמו אינו דק פורטא על אודות תביעות בנות שני עשורים ומעלה.

מכלל האמור עולה אפוא כי המל"ל היה מנוע מלטעון להתיישנות התביעה בשל חובת ההגינות המוטלת עליו כרשות ציבורית. לפיכך, ולו בשל כך, דין ערעורו להדחות.

יתר טענות המל"ל והערעור שכנגד

36. מעבר לדברים אלה, לא מצאתי ממש ביתר טענות המל"ל. באשר לטענה כי שגה בית המשפט המחוזי בפרשנות תקנה 3 לתקנות תשלום ופטור. המל"ל הסתפק בטענות כלליות לפיהן "בית משפט קמא... העניק לתקנה זו פרשנות מוטעית ושגויה, תוך ששגה הן במטרתה ותכליתה, הן במקור ההסמכה מכוחה הותקנה והן בתוצאה אליה הגיע עקב עמדתו, תוצאה המעוותת ומעקמת סדרי ביטוח לאומי, פטורים, וכן הלאה". טענות אלה נטענו בעלמא ולא עלה בידי המל"ל להסביר מדוע שגה בית המשפט המחוזי בפרשנותו. מעבר לכך, על פני הדברים, אינני מוצא פגם בקביעתו של בית המשפט המחוזי, לפיה גם תשלומים בעבור שעות נוספות בחודש הקודם לפגיעה אשר שולמו בתקופת הפגיעה הופכים לחלק בלתי נפרד ממשכורתו של העובד וגם בגינם לא נדרש תשלום דמי ביטוח לאומי (לפרשנות דומה של בית הדין האזורי לעבודה ביחס לתקנה 3 האמורה, ראו: ב"ל (ב"ש) 21403-06-17 יהודה נ' המוסד לביטוח לאומי (10.5.2018); ב"ל (ת"א) 19803-02-17 אהרונ' נ' המוסד לביטוח לאומי (25.7.2018)).

37. באשר לטענת המל"ל כי טענת מד"א לגבי חלק מתשלומי היתר כלל לא הוכחה, הרי שמדובר בממצא עובדתי של בית המשפט המחוזי. כידוע, ערכאת הערעור אינה נוהגת להתערב בממצאי עובדה שקבעה הערכאה הדיונית (ראו למשל: ע"א 8261/17 לוי נ' שוקי (יהושע) שועלי – נאמן בפשיטת רגל לנכסי החייב (1.11.2017)). הדברים נכונים ביתר שאת נוכח העובדה שהמל"ל לא פירט במסגרת הערעור מדוע יש להתערב בממצאיו העובדתיים של בית המשפט המחוזי, מלבד טענה כללית כי מד"א לא הוכיח את תשלומי היתר. גם בשאלת הוצאות המשפט לא מצאתי מקום להתערב. כידוע, אין זה מדרכה של ערכאת הערעור להתערב בשיעור ההוצאות שהשיתה הערכאה הדיונית, והיא תעשה כן אך במקרים חריגים (ראו: ע"א 9535/04 סיעת "ביאליק 10" נ' סיעת "יש עתיד לביאליק", פ"ד ס(1) 391, 395 (2005)). המקרה שלפנינו אינו נמנה על מקרים חריגים אלה. אמנם, הוצאות המשפט שנפסקו לחובת המל"ל הן על הצד הגבוה, אך דומה כי בכך ניתן ביטוי לחוסר הנחת מהתנהלותו הדיונית של המל"ל.

38. מנגד ובאופן דומה, גם לא מצאתי מקום לקבל את טענת מד"א במסגרת הערעור שכנגד, בכל הנוגע לסוגיית הריבית וההצמדה. סעיף 362(א) לחוק הביטוח הלאומי, בנוסחו במועד הגשת התביעה, קבע כדלקמן:

"(1) נגבה תשלום היתר לפי דרישת המוסד, הוא יוחזר בצירוף תוספת לפי שיעור עליית המדד שפורסם לאחרונה לפני היום שבו הוחזר תשלום היתר לעומת המדד שפורסם לאחרונה לפני היום שבו נגבה תשלום היתר;
(2) שולם תשלום היתר שלא על פי דרישת המוסד, הוא יוחזר בתוספת שתחושב כאמור בפסקה (1), ואולם לא תשולם תוספת בשל תקופה העולה על שלוש שנים..."

אין ספק כי דמי הביטוח הלאומי בענייננו שולמו שלא על פי דרישת המוסד. על כן, פסק בית המשפט המחוזי כי תשלומי ההחזר יוצמדו למדד בלבד, לתקופה של שלוש השנים שקדמו להגשת התביעה. בניגוד לטענת מד"א, לא היה מקום לפסוק בנוסף לסכום ההחזר הפרשי ריבית והצמדה מכוח חוק פסיקת ריבית והצמדה, התשכ"א-1961 (להלן: חוק פסיקת ריבית והצמדה). כידוע, הסדר ספציפי (Lex Specialis) גובר על הסדר כללי (Lex Generalis), אלא אם ההסדר הספציפי נשלל במפורש. על כן, משעה שנקבע הסדר ספציפי בסעיף 362(א), אין תחולה להוראות הכלליות הקבועות בחוק פסיקת ריבית והצמדה.

39. סיכומם של דברים, אציע לחבריי לדחות את הערעור והערעור שכנגד. כן אציע לחייב את המל"ל בהוצאות משפט בסך של 30,000 ש"ח.

ש ו פ ט

השופט נ' הנדל:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופט ג' קרא:

אני מסכים.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט ד' מין.

ניתן היום, כ"ח בכסלו התשע"ט (6.12.2018).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט